

Nejčastější formou války v minulém půlstoletí byly nepravidelné a vnitrostátní konflikty, zpravidla nazývané malými válkami. Protože se četnost a ničivost malých válek zvyšují, je toto téma považováno za důležité. Článek vysvětluje povahu malých válek, popisuje jejich přetrvávající rysy a nové rysy typické pro 21. století, jaké jsou důsledky nových charakteristik těchto konfliktů a proč je vedení malých válek nesnadné.

Velké organizované armády používající konvenční prostředky a zavedené doktríny a předvídatelné způsoby boje byly výsledkem dlouhodobého plánování. I když mají neustále na zřeteli velké konvenční mezistátní války, jejich vedení chápe, že budoucí protivníci nebudou snadnými cíli a že nebudou bojovat způsobem odpovídajícím jejich vojenské síle a přednostnímu způsobu vedení operací. Budoucí protivníci budou mít vlastní strategii a disponibilní prostředky a nebudou bojovat tradičním způsobem. Nová národní strategie obrany USA označuje nepravidelné ohrožení za stále pravděpodobnější problém.

Malé války, nazývané gerilovými válkami, jevy „šedého pásma“ s nepravidelnými konflikty, se vymykají jednoduché charakteristice. Malé války jsou definovány jako konflikty, v nichž alespoň jedna strana nepoužívá pravidelné síly jako své hlavní síly a nebojuje konvenčním způsobem. Takové války mohou být vleklými a extrémně ničivými konflikty, ale pak nemohou být označovány jako „malé“ podle běžného rozlišování konfliktů vysoké, střední nebo nízké intenzity. Malé války mohou vést k porážce velkých mocností, destabilizovat vlády nebo vyústit v rozsáhlé konflikty spojené s velkými ztrátami na životech a majetku.

Takové konflikty jsou někdy označovány jako konflikty nízké intenzity nebo nepravidelné konflikty. Takové pojmy jsou však málo výstižné, protože zatímco jejich každodenní úroveň násilí může být nízká, není tato skutečnost útěchou pro vojáky, kteří se ocitnou v lince nebo v násilném boji ve městě. Po skončení akutní fáze konfliktů bylo často nutno čelit dlouho trvajícím rozvratu, po němž rychle následovaly mírové operace a ozbrojené humanitární intervence, které se změnily ve vojenské neválečné operace. Byly zavedeny nové pojmy jako „operace pro podporu míru“ a „stabilizační a podpůrné operace“. To všechno jsou formy malých válek, avšak upřesňování terminologie výrazně nezměnilo chápání úkolu ani doktrínu a taktiku. Avšak přimělo každou další generaci domnívat se, že stojí před novým problémem a že dřívější zkušenosti neposkytují žádné vodítko.

Pro konflikty v tomto století byl navržen pojem „války čtvrté generace“. Tento druh války je charakterizován důrazem na nestátní aktéry a politickými a psychologickými formami útoku, které přímo ovlivňují vůli protivníka, jakož i rozsáhlými proudy uprchlíků a nadnárodními kriminálními aspekty. Války čtvrté generace jsou rozvinutou formou povstání používajícího všech disponibilních sítí (politické, ekonomické, sociální, vojenské) k tomu, aby přesvědčily nepřátelské rozhodovací činitele, že jejich strategické cíle jsou buď nedosažitelné, nebo příliš nákladné vzhledem k domnělému prospěchu.

Vedení malých válek je pro státy nesnadné a výkonnost států v malých válkách je zpravidla nízká, protože se v nich dopouštějí mnoha chyb. Schopnost státu vést malé a vleklé války

omezují veřejné mínění, překážející parlament a dotěrné sdělovací prostředky. Asymetrická strategie, asymetrické bojové prostředky a asymetrická vůle vysvětlují historicky nepříznivé výsledky. Další důvod nízké výkonnosti států je nadměrné spoléhání na vojenskou sílu, protože státy posuzují konflikt pouze z vojenského hlediska a nemají možnosti napomáhat postiženým státům při obnově jejich politických, ekonomických a vládních institucí.

Existuje potřeba účinného plánovacího a koordinačního mechanismu a integrovaného civilně-vojenského modelu pro společná zasazení. Musí být zavedena doktrína pro vedení víceoborových expedičních operací.

Ozbrojené síly musejí zaujmout seriózní postoj k malým válkám jako k formě vojenského umění s jeho vlastními taktickými, operačními, politickými a strategickými pravidly.

Nové rysy malých válek

Povahu, četnost a charakter malých válek ve 21. století bude ovlivňovat řada faktorů, které se budou uplatňovat různou měrou a z nichž některé nejsou nutně nové. Avšak působení změných charakteristik nutně ovlivní vedení malých a protipovstaleckých válek v budoucnu.

Úpadkové státy

Strategický význam úpadkových států (failed/failing states) zaujímá nové místo mezi ryze humanitárními zřeteli. Až dosud mohly být události vzdálené od imperiálních nebo koloniálních středisek zájmů ignorovány. Jestliže nerozvinutý stát zápasil s vnitřním rozkolem nebo nemohl vykonávat svou vládu a zajistit bezpečnost a fungování veřejných služeb, mělo to malý vliv na bezpečnost velkých rozvinutých států. Po událostech z 11. září je zřejmé, že kombinace úpadku státu a postmoderního terorismu vytváří potenciálně katastrofické důsledky pro mezinárodní bezpečnost. Důsledky úpadku nějakého státu vytvářejí problémy pro důležité zájmy jiných států. Vnitřní slabost některých států je považována za důležitý strategický problém. Úpadkové nebo nefungující státy se mohou stát útočištěm a výchozí základnou teroristů anebo katalyzátorem mezistátních konfliktů. Jsou předpovídaný vnitrostátní konflikty způsobené demografickými faktory, vysokým počtem mládeže, vysokou nezaměstnaností, etnickými spory a náboženskou nesnášenlivostí. Za takových okolností budou existovat malé války.

Urbanizace

Zvýšená míra urbanizace existuje zvláště v rozvojovém světě. Velikost a dynamika megaměst jsou ohromující. Demografické trendy a operační dynamika nepravidelných sil svědčí o konfliktech ve městech. Složitě prostředí rostoucích měst bude pro povstalce a teroristy džunglí 21. století. Malé války ve městech nejsou zcela nové, avšak četnost a složitost operací probíhajících ve městech procházejí změnami.

Důvody těchto změn nejsou pouze demografické. Potenciální povstalci a teroristé se stahují tam, kde jsou lidé a peníze, a hledají bezpečnost skrýváním se mezi obyvatelstvem ve složité metropoli. Město jim umožňuje výcvik, odpočinek, ochranu a podporu a poskytuje přitažlivé cíle.

Zvyšující se počet aktérů

Malé války byly často mnohostranné a zřejmě budou stále složitější. Aktéry v malých válkách jsou nevládní organizace, soukromé vojenské organizace a sdělovací prostředky.

Etnické skupiny v celém světě jsou zdrojem podpory materiální i morální, zdrojem dobrovolníků a zpravodajství pro obě strany konfliktu. Tento faktor znesnadňuje definování bojiště. Přítomnost orgánů OSN, mnoha pomocných organizací, koaličních partnerů, soukromých bezpečnostních sil a polovojenských organizací, mnoha zástupců sdělovacích prostředků a komerčních firem je příčinou stále se zvyšující složitosti malých válek.

Komunikační technologie

Protože malé války jsou v podstatě vyhrávány nebo prohrávány v politické a psychologické dimenzi, je důležitým faktorem spojení a šíření informací. Působivá informace může být v téměř reálném čase přenášena do celého světa, což může zajistit významnou podporu „věci“ v morální a psychologické dimenzi ze strany mezinárodního systému. Tato okolnost si zasluhuje pozornost, protože veřejné mínění může za malé války být těžištěm nebo důležitým zranitelným místem. Informační technologie rozšiřuje základnu potenciální finanční, materiální a personální podpory do globální dimenze a také od základu mění způsob získávání s předáváním strategických zpravodajských údajů, způsob získávání bojovníků a způsob vyhodnocování operací.

Šíření technologie

Globální hospodářství může malým státům, nestátním organizacím a dokonce jednotlivcům poskytovat ofenzivní možnosti, které byly dříve vyhrazeny pouze velkým státům. Zbraně hromadného ničení zvýšily potenciální škody, které mohou způsobit nestátní organizace. Nelze brát na lehkou váhu ničivost moderního terorismu ani závislost západní společnosti na soustavě systémů. Vysoká účinnost zbraní a šíření ZHN zvyšují pravděpodobnost malých válek tím, že destabilizují regionální bezpečnost a zvyšují vliv nestátních aktérů, na něž nepůsobí odstrašování.

Náboženství

Náboženství se stalo důležitou příčinou konfliktů a válek. To není novým faktorem v konfliktu. Náboženství se často používá jako náhrada za ideologii nebo je zneužíváno jako sjednocující heslo. Nové je to, že jednotlivci stále častěji páchají teroristické akce se silnou náboženskou motivací jako zdrojem jejich ospravedlnění.

Náboženské vlivy mohou eskalovat formy, úrovně a druhy násilí. Náboženství snižuje zábrany a morální překážky pro násilí, včetně sebevražedného terorismu. V konfliktech založených na náboženství je nesnadné dosáhnout kompromisu nebo urovnání.

Ultraterorismus

Terorismus jako taktika se v malých válkách začíná používat stále soustavněji. Co činí vyhlídky moderního terorismu tak odstrašující, jsou jeho dosah, rozmach a následky. Moderní teroristé nemají zájem o skryté násilné akty s jasnými politickými cíli. Při sledování svých cílů nejsou omezovali potřebou zachovat solidaritu ve skupině svých stoupenců anebo s vnějšími sponzory. Moderní terorista je přesvědčen, že je podřízen vyšší morální autoritě, ospravedlňující nejvyšší oběť a posvěcující největší násilí. Existence této nové a velmi virulentní formy nerozlišujícího politického násilí značně zvyšuje „sázky“, o něž jde v malých válkách.

Co není nového v malých válkách

Některé aspekty malých válek se vůbec znatelně nezměnily. Je historickou zkušeností, že takové války jsou vleklé a zpravidla nepřinášejí rozhodující výsledky.

Primát politiky

Clausewitzova základní poučka o primátu politických cílů ve válce platí i pro malé války. Povaha války vedené skupinami organizovanými podle náboženské, etnické nebo politické ideologie a její objektivní charakter se nemění. Malé války jsou dialektickým soupeřením lidských vůlí provázeným hrozbou nebo použitím násilí organizovanými skupinami.

Podřízení úsilí politice nebo účelu je důležité pro obě strany v malé válce, protože v malých válkách mohou taktické akce mít strategické důsledky. Obě strany v sociálním procesu soupeření známém jako válka jsou vedeny svými politickými cíli.

Nízká užitečnost ryze vojenského řešení

Pouze vojenské řešení zřídka odstraní problémy, z nichž vyplývají občanské nebo vnitrostátní konflikty. Vojenská síla je často základem úspěchu, avšak sama o sobě je zřídka rozhodující. V malých válkách je nutno dbát na to, aby bylo dosaženo rozhodujících výsledků s minimálním použitím síly a aby byly minimální ztráty na životech.

Úspěchu v malých válkách se zpravidla dosahuje v politické anebo psychologické dimenzi. Typické vojenské strategie zaměřené na zničení protivníka jsou obvykle kontraproduktivní. Jednoduchá volba mezi zničením a vyčerpáním není vhodná. Jsou nezbytné konstruktivní strategie k nápravě politického systému, k obnovení důvěry veřejnosti ve vládu a její instituce, k reformě hospodářství a k rekonstrukci nezbytných částí infrastruktury a občanské společnosti, jako je nezávislé soudnictví. Vojenské operace se musejí řídit všeobecnou národní strategií a musejí být úzce integrovány s jinými nástroji národní moci, aby bylo dosaženo úspěchu.

V malých válkách musejí být palebná síla a silové operace omezeny na minimum. Existuje konečná mez toho, čeho lze dosáhnout palebnou silou v omezené válce, bez ohledu na to, jak „chytrá“ je munice a jak chytře byla použita.

Proměnliví nepřátelé

Proměnlivá taktika budoucích protivníků není nová. Protivník se vyhýbá předpověditelnosti lineárních operací. Minimalizuje rizika pro svoje síly, přičemž se snaží dosáhnout maximálního účinku fyzického anebo psychologického na cílové obyvatelstvo nebo cílovou vládu. Organizační forma nepřítelů se mění s časem. Dnešní teroristé a povstalci nemají tuhou strukturu, nýbrž jsou více propojeni do sítí a jsou amorfní, takže je nesnadné je rozpoznat a zvolit za cíle. Jsou stále přizpůsobivější a rafinovanější, schopní překonat státní ozbrojené síly v dialektickém chápání válek velkých i malých.

Budoucí povstalecká ohrožení se přizpůsobují stále složitějším organizačním strukturám a spojují se s existujícími zločineckými skupinami ve „federované povstalecké celky“ s mohutnými zdroji a se zlými záměry.

Porozumění kultuře

Malé války přikládají velký význam zevrubné znalosti kultury společnosti. Je nutno porozumět způsobům, jimiž kultura ovlivňuje vedení války. Pro zpracování plánů a jejich úspěšné

provádění je nezbytná znalost psychologie, sociálních obyčejů a historie lidu. Plán a strategie kampaně musejí být přizpůsobeny charakteru místního lidu.

Úzká spolupráce mezi intervenujícími silami a obyvatelstvem je v malých válkách dominujícím faktorem. To vyžaduje schopnost hodnotit cizí kultury a upustit od vlastního kulturního nazírání. Je nezbytné kulturní zpravodajství k pochopení, jak společnost funguje, co ji udržuje v chodu, kdo v ní rozhoduje, čím se její hodnoty odlišují.

Správná strategie předpokládá správnou antropologii a správnou sociologii. Hodnota sociálních věd je významným přínosem pro strategickou výkonnost v moderních malých válkách.

Důsledky

Tyto probíhající změny přinášejí důsledky pro politické rozhodovací činitele, avšak podstatně nemění historicky vzniklá pravidla pro účinné vedení malých válek. Základními principy jsou trpělivost, úzká integrace civilně-vojenských programů, jednotna úsilí, účinné kulturní zpravodajství a rozlišující používání síly. Stejně důležitá je potřeba

- ❑ zajistit bezpečnost obyvatelstva,
- ❑ posilovat místní bezpečnostní a zpravodajské orgány,
- ❑ využívat psychologickou a informační oblast,
- ❑ negovat strategii povstalců namísto snahy o jejich vyhlazení.

Nejdůležitějším důsledkem vyplývajícím ze změněných bezpečnostních podmínek je zvýšená četnost a potenciální rozmach malých válek. Dnešní povstání nejsou zcela novým ohrožením. Novým je rozsah potenciálního násilí a rozšíření jeho používání do globální dimenze. Nyní jednotlivci disponující rozsáhlou mocí mohou sami vytvářet hromadné účinky. Důležitá infrastruktura společnosti je mnohem křehčí a náchylnější k systematickým otřesům než v minulosti, kdy byly obyvatelstvo, výroba energie, spojovací a dopravní sítě a distribuce potravin mnohem méně centralizovány. Tyto změny poskytují skupinám anebo jednotlivcům možnosti způsobit vážné fyzické a ekonomické škody, a to kdekoli. Malé války budou častější a budou mít větší amplitudu než v dřívějších dobách.

Jiným důsledkem je obtížnost definovat povahu protivníka a hodnotit jeho strategii, strukturu a prostředky. Mentalita „bojové sestavy“ zřejmě není vhodná. Původci budoucích ohrožení může být celá řada potenciálních organizačních struktur, včetně tradičních a stálých hierarchických organizací vedených charismatickými vůdci. Mohou být organizovány do volně sdružených sítí vzájemně propojených klíčovými jednotlivci, nebo ideologií anebo společnými nepřáteli, nebo mohou být dokonce bez vedení. Mohou zvolit buňkovou strukturu s větší autonomií a propojením volnějším než formální sítě. Konečně mohou používat hybridní struktury, kde jsou určité možnosti nebo finanční podpora poskytovány místními buňkami, aby byla rozšířena jejich funkceschopnost pro jediný úkol. Budoucí protivníky nebude možno snadno charakterizovat organizačním diagramem.

Malého pokroku bylo dosaženo v tom, aby byly velitelům poskytnuty nové rámce k postižení složitosti moderních malých válek. V literatuře bylo věnováno mnoho místa globálním sítím jako Al Kajda a jí podobným. To však není jediný typ organizace, který se může vyskytovat: existují tradiční bandité v Africe, klanové nebo kmenové skupiny aj. Malé války mohou být vedeny také proti různým povstalcům. Potenciální protivníci mohou zahrnovat bývalé příslušníky vojenských

a polovojenských sil. Existuje naléhavá potřeba rámce a modelu, které politickým rozhodovacím činitelům a vojenským plánovačům umožní porozumět těmto rozmanitým organizacím, jejich strukturám, metodám doplňování, cílům a metodám vedení operací.

Technologie a demografické trendy změny tvářnost budoucích malých válek. Zvláště internet a informační technologie budou mít velký vliv na to, jak budou povstalci získávat peníze a personál, a budou ovlivňovat jejich organizaci a komunikaci. Malé války v minulosti byly vleklé vzhledem k podpoře ze strany zpravidla sousedních států poskytujících útočiště. Povstalci a teroristické sítě využívaly přímou státní podporu nebo „nevšímavou“ politiku, která jim umožňovala existovat za určitých stanovených podmínek. Vnější podpora zůstává důležitým faktorem, avšak finanční a jiné formy podpory nejsou poskytovány od určitých států. Globální sítě a zločinné financování budou důležitější.

Současné s tím poskytuje urbanizace novým malým válkám prostředí s obyvatelstvem a infrastrukturou tak hustými, že nelze účinně používat vládních policejních, zpravodajských a konvenčních vojenských prostředků. Malé války se budou soustřeďovat do hustě obydlených měst s průvodní akumulací obchodních, dopravních a komunikačních sítí. Útočiště nebude dosaženo vzdáleností, nýbrž hustotou velkých městských oblastí.

Kombinace globální podpory ze strany diaspory a soustředění v hustě osídlených městských komplexech může změnit obvyklá těžiště pro malé války. V moderním městském prostoru, kde může povstalec působit v hluku a ruchu velkoměsta a může být nepřímo podporován zločinnými aktivitami anebo zvenčí, nebude již podpora ze strany obyvatelstva tak důležitá, zvláště v počátečních stadiích povstání. V míře, v jaké povstalci mohou získat podporu ze strany výše uvedených zdrojů, se sníží potřeba podpory ze strany obyvatelstva. Je nutno přehodnotit názor, že povstalci se snaží vytvořit podpůrnou základnu ve velké neutrální mase „nerozhodnutých“.

Obyvatelstvo může být ve skutečnosti kritické vůči povstalcům snažícím se svrhnout existující vládu a získat kontrolu státních institucí. Avšak malé povstání může nyní existovat po dlouhou dobu, aniž by se snažilo získat nebo využít podporu lidu. Odhodlaná skupina představující pouze malé procento všeho obyvatelstva může vést dlouhou gerilovou kampaň. Povstalecká skupina, zbavená nutnosti hledat zdroje, se může snažit dosáhnout lhostejného postoje obyvatelstva, nebo povstalci mohou odstrašovat obyvatelstvo od vměšování.

Tato možnost vytváří vážné problémy pro obvyklé sestavení protipovstalecké strategie. Zaměření se na „srdce a myšlení“ zůstává ústředním prvkem malé války, avšak nemusí být stejně důležité pro celkovou strategii jak tomu bylo dříve. Důraz na „srdce a myšlení“ může platit pouze pro určité formy povstání a pravděpodobně nikoli pro všechny postmoderní formy vedení války. Používání rozlišující síly k působení proti nesmířitelným a plně odhodlaným povstalcům může nabývat na významu.

Bezpečnost jako předpoklad úspěchu se může stát důležitější než „srdce a myšlení“. Základní fyziologické potřeby musejí být uspokojeny dříve než potřeby sociální a fyzická bezpečnost je tím, co je v malých válkách ohroženo nejvíce. Je nutno získat důvěru a porozumění obyvatelstva.

Úspěchu proti povstání lze dosáhnout pouze tehdy, když je obyvatelstvo přesvědčeno, že protipovstalecké síly mají vůli, prostředky a schopnost zvítězit. Úspěchy v budoucnosti mohou spočívat na věrohodném chápání bezpečnosti dosažené proti trvalému ohrožení ze strany malého, avšak velmi odhodlaného povstání. Toto pochopení změny neutralitu obyvatelstva v aktivní souhlas a podporu.

Nejdůležitějším důsledkem pro politické rozhodovací činitele je nutnost uznat zvyšující se četnost a složitost malých válek. Z tohoto závěru vyplývá zřejmá potřeba přestavby státních orgánů tak, aby bylo dosaženo nezbytných možností vojenských i nevojenských institucí.

Násilnost a četnost malých válek nelze přehlížet. Nelze přehlížet ani historickou zkušenost v tomto oboru. Řešení tzv. nepravidelných problémů nelze hledat v nových teoriích nebo v definování zcela nových generací válek. Neexistují nové generace válek, existují pouze kontinuum konfliktů a tisíciletá zkušenost, z níž je možno těžit.

Článek byl zpracován podle stati Franka G. Hoffmana
uveřejněného v č. 6/2005 časopisu *The Journal of Strategic Studies* (nas).

Definice soft a hard security

Témata bezpečnostní politiky bývají často rozdělována do dvou, na sobě zdánlivě nezávislých oblastí, která se pro nedostatek českých termínů označují anglicky *hard* a *soft security*. Ačkoliv jsou oba termíny běžně užívané, považujeme přesto pro potřeby této stati za užitečné definovat, co přesně jimi rozumíme. Využijeme k tomu rozdělení podle Aleksandara Fatiče. Fatic rozlišuje *hard* a *soft security* pomocí čtyř kritérií, a to: charakteru hrozeb, na které reagují, a použité formy reakce; faktoru, na němž závisí schopnost státu reagovat; a konečně odlišení „šířky a hloubky“ obrany.

Pod pojmem *hard security* rozumíme bezpečnostní politiku, která se zaměřuje zejména na externí, mezistátní hrozby. Klasickým příkladem je invaze vojsk jiného státu. Těmto hrozbám států čelí uzavíráním spojenectví a tvorbou aliancí. V důsledku tvorby aliancí je potenciální efekt natolik zničující, že ve skutečnosti minimalizuje pravděpodobnost vypuknutí konfliktu – dochází k situaci, kterou Fatic označuje jako *balance of fear*, tedy rovnováha strachu. To je situace, do které se dostaly během studené války východní a západní blok. Armáda je určujícím prostředkem obrany před těmito hrozbami. Logickou snahou států je proto budování vojenských kapacit, které vedou k závodům ve zbrojení.

Soft security reaguje na hrozby vnitřní nebo i přeshraniční, které ale nejsou tvůrčími prvky mezistátních vztahů. Tyto hrozby nejsou většinou způsobeny okolními státy, ale nestátními skupinami, jako jsou teroristická uskupení nebo sítě organizovaného zločinu. Hlavním prostředkem obrany státu nejsou vojáci, ale policie a tajné služby.

Úspěch obou složek navíc záleží na efektivitě vnitřní správy a účinných preventivních opatřeních. V případě přeshraničních hrozeb je nevyhnutelná určitá forma mezinárodní spolupráce, bez které nemůže být obrana stoprocentně účinná.

Tomáš Weiss
Nové bezpečnostní hrozby a aktivity Evropské unie v oblasti soft a hard security
Institut pro evropskou politiku Europeum
http://www.europeum.org/doc/arch_eur/tweiss_soft_a_hard_security.pdf